

ρᾶς εἰδικότητος νεοφωτίστων τινῶν γερμανομαθῶν, αἰωνίως καὶ ἱεροσύλως ἀναθεματιζόντων ἐκ τοῦ Ἀθηναίου Πανθέου τοὺς μεγάλους τοῦ Γένους διδασκάλους, ἀν τὸ ἀστείον τοῦτο δι' ἡμᾶς δόγμα ἦν δυνατόν ἢ ἀπλῶς συνέπιπτε νὰ ἐφαρμοσθῇ κατὰ τὰ πρῶτα τῆς ἀναγεννήσεως ἡμῶν ἔτη, ἢ πλησμονὴ σήμερον τῶν παρ' ἡμῖν ἀνορθογράφων θεσι-τηρῶν δὲν ἤθελε περιορισθῇ εἰς τὰς τάξεις μόνων τῶν ὑποτελωνῶν, ὑψηλῶν καὶ τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἀφούκτως ἤθελεν ἀποτελέσει τὴν συμπαγεστέραν πλειονοψηφίαν τῶν Ἀθανάτων τῆς Σιναίας Ἀκαδημίας, μίῃ εὐτυχῶς ἐκπολιορκηθείσης ὑπὸ τῶν ἐξ Ἑσπερίας κατερχομένων διδασκόντων. Τοῦτο καὶ μόνον τὸ ἀληθινόν, ὅσον καὶ πικρὸν συμπέρασμα ἐξάγει ὁ μετὰ πόνου παρακολουθῶν τὴν νεωτάτην παρ' ἡμῖν ἐπιστημονικὴν μὀρφωσιν, ὁ ἀκούων ἢ ἀναγινώσκων τῶς νεαρῶς αὐτῆς ἀντιπροσώπους· πᾶσα δ' ἄλλη ὑμνολογία τῶν λογίων τούτων νέων ἀηδῶς ἀποκαλύπτει τὰ παρασκήνια διαφόρων τοῦ ἀμοιβαίου θαυμασμοῦ καὶ συμφέροντος Σχολῶν ὡς καὶ τὴν ὑποχρεωτικὴν ἀλληλεγγύην ποιητῶν καὶ γλωσσολόγων ἐν Εὐρώπῃ γνωστῶν, ἄλλων τόσων γονίμων εἰς ἀσυναρτήτους φυλλάδας καλολόγων, ἀρχαιολόγων, ἐθνολόγων καὶ ἐφεξῆς ἐμοιοκαταληκτούντων ἀλόγων. — Ἀλλ' ὅτε ἰδρῦετο τὸ *Πανεπιστήμιον τοῦ Ὁθωνος*, καὶ ἐδίδασκον οἱ Ἀσώπιοι τοὺς ὀλίγους σήμερον ἐπιζῶντας ἐν τῇ δούλῃ Ἑλλάδι σοφοὺς καὶ ἀρχαῖκῶς ἐναρέτους διδασκάλους καὶ βραδύτερον ὁ Βραίλας Ἀρμένης ἐδίδασκεν ἐν Κερκύρᾳ τὴν φιλοσοφίαν, καὶ ἐγράφετο ἡ Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους χάριν τῶν πολλῶν καὶ ἄνευ εἰκόνων, καὶ οἱ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοὶ εἶχον καιρὸν νὰ ἐξακολουθῶσι τακτικώτατα τὰς περὶ Ἱστορίας τῆς Καλλιτεχνίας παραδόσεις των, καὶ οἱ γηραλέοι Λεξικογράφοι ὑπηρετοῦν ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας, καὶ ὁ Κυπριανὸς ἤρκειτο εἰς γυμνασιακὴν ἑδραν, καὶ ὁ Ροῖδης εἰς τὸν τίτλον εὐνόουμένου τοῦ γέροντος Ἀσωπίου, καὶ ὁ Βλάχος πρῶτος προσήρχετο εἰς τὰς ἱστορικὰς παραδόσεις ὁμηλικῶς

καθηγητοῦ καὶ ὁμολόγει τὴν ἀπ' αὐτῶν κάρπωσιν ἐν βραβευομένη συγγραφῇ — τότε δὴ τότε καὶ μάλιστα πρότερον, εὐγενὴς τις καὶ δραστηριωτάτη φιλοδοξία εἶχε θυρματίσει τὴν ἐκτακτον ἱκανότητα ἐκλεκτῶν τινων φύσεων (καὶ τούτων ζῶν ἀγαλμα εἶνε ὁ Ἀλέξανδρος Ρ. Παγκαβῆς μετ' ὀλιγίστων ἄλλων καὶ ἐνδὸς ἀνωνύμου ἐξορίστου), αἵτινες κατ' αὐτὸν καὶ μόνον τὸν τρόπον κατῴρθωσαν νὰ ἐπαρκέσωσιν εἰς τὰς πρωτίστας καὶ μάλιστα ἐπαιγούσας πνευματικὰς τοῦ ἔθνους ἀνάγκας, ἐκ διαφόρων καὶ ξένων πολλὰκις ἀφορμῶν περιβληθεῖσαι τόσον ποικιλόμορφον συγγραφικὸν μανδύαν.

Μὴ τις δ' ἐπιχειρήσῃ, φεῦ! — θλιβεράν τινα παραβολὴν τῶν χρόνων ἐκείνων καὶ τῶν ἀντιπροσωπευόντων αὐτοὺς λογίων πρὸς τὰ σημερινὰ ἀκούσματα, διότι παρὰ τὸν καθηγητὴν τῆς Ἀρχαιολογίας θὰ εὐρεθῇ ὁ ἐρυθρὸς ἀρχαιοκάπηλος, παρὰ τὸν ἐπαγγελματιὰν τῆς ἱστορίας ὁ ἄνοστος μεταφραστὴς γερμανικῶν εἰκονογραφημάτων καὶ παρὰ τὸν φιλόσοφον ὁ ἀσύντακτος διατριβογράφος, μέχρις οὗ τὸ αὐστριακὸν τοῦτο μωσαϊκὸν συμπεριλάβῃ τὴν εἰδεχθεστέραν μελέτην ἐπὶ τῆς συγχρόνου ἡμῶν φιλολογίας καὶ γραμματοδιδασκαλίας.

Καθὼς λοιπὸν ἡ βιογραφία τοῦ Ἀλεξάνδρου Ρ. Παγκαβῆ ἐξ ἀνάγκης συγκεφαλαιοῖ ἢ μᾶλλον περιλαμβάνει τὴν ὅλην ἱστορίαν τῆς ὅλης παρ' ἡμῖν ὄχι μόνον φιλολογικῆς, ἀλλὰ καὶ πάσης ἄλλης βιωτικῆς κινήσεως, οὕτω καὶ βάσις τῆς ἱστορίας ταύτης ἀνάγκη νὰ τεθῇ καὶ ἡ συντόμως ὑπαινιχθεῖσα ἀνωτέρω ἀλήθεια ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ σημερινὸν δόγμα τῶν ἀστειῶν ἀναμορφωτῶν. Παρέχοντες δὲ νῦν τὸν λόγον εἰς τὸν ἴδιον ὁμολογοῦμεν ὅτι λυπούμεθα, ἀλλὰ καὶ δὲν μεταμελοῦμεθα, ὅτι εἰς τὴν μεγαλόφωνον καὶ ἀφοβὸν ἀποκάλυψιν τόσον κρυφίας καὶ ριψοκινδύνου διὰ τὸν ἐκστομίζοντα ἀληθείας ἔδωκεν εὐπρόσωπον ἀφορμὴν ἡ ἡμερωτάτη τοῦ σοφοῦ καὶ σεβαστοῦ ἀνδρὸς φυσιογνωμία.

Ἐν Ἀρέσδῃ.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΟΣ.

ΠΕΡΙ ΥΠΝΩΤΙΣΜΟΥ

ὑπὸ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗ.

Σημ. Σ. Κ. Τὴν διατριβὴν ταύτην ἔγραψε χάριν τῆς Κλειῶς ὁ ἀξιότιμος κ. Α. Ρ. Παγκαβῆς ἐν εἵδει βιβλιοκρισίας ὁμωνύμου πραγματείας τοῦ κ. Ἰωάννου Α. Φουστάνου, ἧς τὴν ἐκδοσιν ἀνηγγέλαμεν ἐγκαίρως (Κλ. τόμ. Α'. σ. 302, Βιβλ. 19).

Τὸ βιβλίον τοῦτο, πρὶν πεμφθῆν μοι, ἐσχάτως μόνον ἔλαβον ἄνεσιν νὰ διατρέξω, καὶ μετὰ χαρὰς ἀνεγνώρισαν ἐν τῷ συγγραφῇ αὐτοῦ ἄνδρα σπουδαῖον, πολυμαθὴ, καὶ ἐπιστημονικῶς μελετήσαντα τὸ περίεργον ἀντικείμενον, περὶ οὗ πραγματεύεται, καὶ τὴν φιλολογίαν αὐτοῦ. Ἐκ τῆς ἀξιαναγνώστου ταύτης ἐκδέσεως προφανῶς ἀποδείκνυται ὅτι ὁ ὑπνωτισμὸς, ὅστις ὑπὸ πολλῶν ἐξελαμβάνετο ὡς κουφόνου φαντασιοκοπίας ἀποκύημα, ἡ τέχνασμα ἀγυρτίας βαναύσου, ἐστὶν ἐξ ἐναντίας βέβαιον φαινόμενον φυσιολογικόν, πολλὰ διδάσκον, καὶ πλείονα δυνάμενον ἔτι νὰ διδάξῃ περὶ τοῦ νευρικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τῶν τοῦ ἐγκεφάλου ἐνεργειῶν.

Καὶ ὁ συγγραφεὺς αὐτὸς ἐκτίθησιν ὅτι, ὅτε πρῶτον τοιαῦται παρατηρήσεις εἴλκυσαν τὴν προσοχήν, πολλῶν μὲν ἐκίνησαν τὴν δυσπιστίαν καὶ τοὺς χλευασμούς, τῶν δ' ἀναγκασθέντων νὰ πιστεύσωσι διήγειραν τὴν ἐκπλήξιν, καὶ προὐκάλεσαν ἀντιφατικὰς, οὐ σπανίως καὶ οὐχὶ πάντοτε πιθανὰς ἐξηγήσεις. Προσέτι δ' οἱ θαυματοποιοὶ ἐδράξαντο

τοῦ φαινομένου, καὶ μετὰ πλείονος ἡ ἐλάσσονος δεξιότητος ἐξεμεταλλεύοντο αὐτὸ πρὸς ἴδιον ὄφελος.

Οὕτως ἐν Παρισίοις παρευρέθη ἐγὼ αὐτὸς εἰς πολυάνθρωπον συνεδρίαν, ἐν ᾗ ὑπνωτίζων καὶ ὑπνωτιζόμενος διάφορα ἐξετέλουν πειράματα, καὶ ἐν ἄλλοις ὁ πρῶτος ἔλαβε παρὰ τινων τῶν παρόντων ἐπιστολὰς κεκλησμένως, ἐθῆκεν αὐτὰς ἀλληλοδιαδόχως ἐπὶ τοῦ στομάχου τοῦ δευτέρου, καὶ οὗτος κοιμώμενος ἔλεγε πόθεν ἦν ἡ ἐπιστολὴ καὶ περὶ τίνος ἐπραγματεύετο. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ δίδοντες τὰς ἐπιστολὰς μοι ἦσαν ἄγνωστοι, καὶ ὑπόνοια ἐδύνατο νὰ μοι ὑπείσθῃ, ὅτι ἦσαν ἰσῶς οἰκτεῖοι καὶ σύντροφοι τῶν τὰ πειράματα ἐκτελούντων, ἔδωκα καὶ ἐγὼ τελευταῖος μίαν ἐπιστολὴν ἐκ τοῦ κόλπου μου. Ὁ ὑπνωτίζων κατ' ἀρχὰς ἐφάνη μὴ ἀκούσας ὅτι τῷ τὴν ἐδίδον· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπέμεινα, τὴν ἔλαβεν, ἠξέρω, ὑποθέτω, καὶ τίς εἶμαι. Εἰς τοῦτο καὶ ἀπέδωκα ὅτι, ἀφ' οὗ ἀπέθηκε τὴν ἐπιστολὴν εἰς τοῦ ὑπνωτιζομένου τὸν στόμαχον κλίνας καὶ τὸ στόμα εἰς τὸ

οὗς αὐτοῦ, ἀπεφάνθη οὗτος ὅτι ἡ ἐπιστολὴ ἦν ἐξ Ἀθηνῶν, περὶ πολιτικῶν πραγματουμένη, ὅπερ ἦν διπλάσιως ἀνακριβές, διότι προήρχετο ἐξ Ἀμερικῆς, ἀμέτοχος πάσης πολιτικῆς.

Ἄλλοτε πάλιν, ἐν Οὐασίγκτωνι, ἦλθεν ὑπνωτιστής, ὅστις ἐν θεατροειδεῖ παρατήρηματι ἀπεκοίμιζεν ἀσθενεῖς, λέγοντας, ἐπὶ τῇ προσκλήσει του, τὴν φύσιν τῆς ἀσθενείας των καὶ τὸν τρόπον, δι' οὗ θὰ ἐθεραπεύοντο. Μέγας ἦν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ εἰσιτηρίοις συρρεόντων, τῶν μὲν ἐκ περιεργείας, τῶν δ' ἐπ' ἐλπίδι ἰάσεως. Ὅτε δὲ καὶ αὐτὸς κατεστάχθη μετὰ τῶν πρώτων, εἶδον ὅτι ὁ ὑπνωτιστής ἐκάλεσέ τινας ἐκ τῶν θεατῶν, καὶ πληρώσας δι' αὐτῶν αἰεῖν ἐτοιμα ἐδώλια, ἐξετέλεσεν ἐπ' αὐτῶν τὸ πείραμα. Ὅτε δὲ προσῆλθον καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν ἀνυπομόνως περιμενόντων ἐπ' ἐλπίδι νὰ λάβωσι τὸν χρησμὸν τοῦ Ἀσκληπιάδου, ἐβρέθη αὐτοῖς ὅτι καιρὸς καὶ τόπος δὲν ἔμεινε δι' αὐτοὺς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, διότι, κατὰ τὸ δίκαιον, προτιμῶνται οἱ προκαταλαβόντες. Ὡς δὲ καὶ τότε ὑπόπτευσά καὶ μετὰ ταῦτα ἔμαθον, οἱ προκαταλαβόντες καὶ πρῶτοι δῆθεν ἐμφανισθέντες ἦσαν πάντοτε οἱ μυστικοὶ σύντροφοι τοῦ ὑπνωτιστοῦ· ὥστε, ἂν καλῶς ἐνθυμῶμαι, ἡ ἀστυνομία ἔκρινε μέχρι τέλους καθήκον νὰ ἐπεμβῇ.

Καὶ τῷ ὄντι μὲν κατὰ Λαφονταῖνον, ὃν δικαίως παρατίθησιν ὁ Α. Φουστάνος: *le monde a jamais manqué de charlatans* (ἀπὸ τοῦ κόσμου οὐδέποτε δὲν ἔλειψαν ἀγύρται)· ἀλλ' ἂν οὗτοι βλάπτωσι τὴν ἀλήθειαν, παραποιούντες αὐτὴν βαναύσως ἢ ἐπιδεξίως καὶ αὐξάνοντες τὴν πρὸς αὐτὴν δυσπιστίαν, δὲν ἐξαλείφουσιν ὅμως, ἢ δὲν πρέπει νὰ ἐξαλείφωσιν αὐτὴν διὰ τοὺς σπουδαίους ἐρευνητάς, ἔστω καὶ ἂν φαίνωγται τινὰ τῶν συμπτωμάτων αὐτῆς παράδοξα καὶ ἡμῖν δυσεξήγητα.

Τῶν ἐν τῷ προκείμενῳ φυλλαδίῳ ἐκτιθεμένων πολλὰ καὶ ἡ προθυμοτάτη εὐπιστία θ' ἀπέκρουεν, ἂν δὲν ἐστηρίζοντο εἰς μαρτυρίας, παρατηρήσεις καὶ ἐρεῦνας ἀνδρῶν σπουδαίων καὶ πεπαιδευμένων ὡς ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ καὶ οἱ φυσιοδίφαι, ἐξ ὧν ἀρύεται. Ὅτι ἐρείδοντες ἐπὶ ἔδρας τὴν μασχάλην ὑπνωτισθέντος καταληπτικοῦ (Σ. 18) δυνάμεθα νὰ θέσωμεν ἅπαν το σῶμα αὐτοῦ πλαγίως παρὰ τοὺς κανόνας τῆς βαρύτητος· ὅτι ἂν θέσωμεν τοὺς δακτύλους αὐτοῦ παρὰ τὰ χεῖλη του ὡς ἵνα πέμψῃ φίλημα (Σ. 19), τὸ στόμα διαστέλλεται εἰς μείδιον· ὅτι τὸ ἥμισυ τοῦ προσώπου αὐτοῦ διαγελᾷ καὶ τὸ ἕτερον ἥμισυ φαίνεται κατηφές ἂν εἰς ἑκάτερον ἀντίθετα δεικνυνται ἢ λέγωνται (Σ. 27)· ὅτι δι' ἡμέτερας βεβαιώσεως δυνάμεθα νὰ πείσωμεν τὸν ὑπνοβάτην ὅτι οἱ παριστάμενοί εἰσι δένδρα εἰς αἶν' ἀναρριχηθῇ (Σ. 43), ἢ αἰθουσα λίμνη εἰς ἣν νὰ κολυμβήσῃ, ἢ κινὴν ζάχαρις καὶ τ' ἀνάπαλιν, εἰσὶ φαινόμενα τὰ πλεῖστα πιστευτὰ μόνον ἂν τὰ ἰδῶμεν, ἢ διὰ τὸ κύρος τῶν ἐρευνησάντων καὶ ἐγγυωμένων αὐτά. Διότι δ' ἀγύρται πολλάκις μιμοῦνται καὶ παραποιοῦσιν αὐτά, τοῦτο, ἐλπίζομεν, δὲν θέλει ἀποτρέφει ἀπὸ τῆς αὐτῶν ἐξακριβώσεως ἀνδρας νοήμονας καὶ σοφοὺς, ἐν οἷς καὶ τὸν ἡμέτερον κ. Φουστάνον, θεωροῦντας ταῦτα οὐχὶ ὡς παίγνια, ἀλλ' ὡς ἐπιρρίπτοντα φῶς εἰς τὸν φυσιολογικὸν τοῦ ἀνθρώπου ὀργανισμόν, καὶ συντελοῦντα εἰς καταρτισμὸν ὀρθῆς φιλοσοφικῆς θεωρίας.

Ἀλλ' ὅτι περὶ τοῦ πρώτου μέρους τοῦ φυλλαδίου τοῦ κ. Φουστάνου λέγομεν, δὲν δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν καὶ περὶ τοῦ δευτέρου, καὶ λυπούμεθα ὅτι παρήχθη εἰς αὐτοῦ τὴν προσθήκην, διότι ἐν ἐκείνῳ μὲν ἐκ περιουσίας ἐξέθηκεν ὅτι ἐξ ἰδίας ἢ ἐξ ἄλλων σπουδῆς καὶ πείρας ἐγίνωσκεν, ἐν

τούτῳ δὲ νομίζει ὅτι δικαιούται ν' ἀρνηθῇ ὡς ἀνυπόστατον ὅτι ὁ ἴδιος δὲν ἐξηκρίβωσεν οὐδ' εἰς ἄλλων κἀν σπουδαίας μελέτας ὀφείλει.

Τὸ ὅτι ὑπάρχουσιν ὑπνωτισμοῦ φαινόμενα, τοῦτο οὐδ' ὡς συνέπειαν ἔχει οὐδ' ἀποδεικνύει ὅτι δὲν δύνανται νὰ ὑπάρχωσιν ἐκτος αὐτῶν καὶ ἄλλα μὴ ὁμοίως ἐξηγούμενα· τοῦναντίον μάλιστα.

Κατὰ τὸν συγγραφέα (Σ. 4), ὁ ὑπνωτισμὸς ἐστὶν *ύπνος νευρικός*, καθ' ὃν τὸ ἄτομον δὲν κοιμᾶται, διατηρουμένων πάντων τῶν ἀντανεκλαστικῶν καὶ αὐτομάτων φαινομένων τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Ἦδη ὁ ὅρισμος „ύπνου ατόμου μὴ κοιμωμένου“ καὶ ὑπνου „νευρικοῦ“ νεύρων διατηρούντων τὰς αὐτομάτους αὐτῶν ἐνεργείας ἔχει τι τὸ προβληματικὸν καὶ δυσεξήγητον καθ' ἑαυτό, ὥστε νὰ χρησιμεύῃ ὡς μόνη βάσις θεωρίας οἰομένης φυσιολογικῆ φαινομένου, πλὴν τοῦ ὅτι καὶ αὐτὴ τοῦ ὑπνου ἢ ἐξήγησις δὲν φαίνεται πάσης δυσκολίας ἀπῆλλαγμένη.

Ἐκ τῆς πραγματείας ὅμως, ἣν ἔχω ὑπ' ὄψιν, οὐδόλως δύναται ὁ ἀναγνώστης νὰ συμπεράνῃ, καὶ ἐτι ὀλιγώτερον νὰ πεισθῇ, ὅτι οὐδὲν μαγνητικὸν ῥευστὸν ποτε ὑπῆρξεν ἢ ὑπάρχει (Σ. 87), ὅταν γινώσκῃ μετὰ θετικότητος ὅτι ὑπάρχει κἀν μαγνητικὴ τις δύναμις, φέρ' εἰπεῖν ἢ ἔλκουσα τὸν σίδηρον πρὸς τὸν μαγνήτην. Ἄν δ' ἡ δύναμις, αὕτη ῥευστὸν ἢ ἡ τὸ ἄλλο, ἐστὶ ζήτημα εἰς ὑποθέσεις ἀναπεπταμένον, αἷς νομίζομεν ὅτι ἐλλείπουσιν ἐτι αἱ ἀποδείξεις, ὥστε νὰ κηρυχθῶσι μετὰ πεποιθήσεως ὡς *μωρία* (Σ. 90).

Λέγων ὁ συντάκτης τοῦ φυλλαδίου (Σ. 112), ὅτι σήμερον διελύθη τὸ περὶ αὐτομάτου κινήσεως τῶν τραπεζῶν ὄνειρον, ἀπατᾶται οὐχ ἴττον ἢ ὁ ἐν τῇ *Κλειοῖ* (1885, Σ. 212) γράψας ὅτι „τὰ αὐτοκίνητα τραπέζια κτλ. καὶ τὰ τοιαῦτα τερατουργήματα... κατεδικάσθησαν ἀπὸ πολλοῦ“· διότι πάντες οἱ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον τὸν λεγόμενον πνευματισμὸν ὡς ἀλήθειαν παραδεχόμενοι, θεωροῦσι το φαινόμενον τοῦτο ὡς τὸ στοιχειωδέστατον καὶ τὸ μᾶλλον ἀναμφισβήτητον. Καὶ εἰσιν οὗτοι οὐχὶ ὀλίγοι, διότι εἰς 85 ἀριθμοῦνται αἱ ὑπ' αὐτῶν τακτικῶς ἐκδιδόμεναι εἰδικαὶ ἐφημερίδες ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ.

Ὡς δὲ πρὸς τὸν Φαραδαῖον (Σ. 113), ὅστις μόνον ἐξέτασεν ἀπροκαταλήπτως τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐπινοηθὲν μηχανήμα, θέλει ἰδεῖ αὐτὸ ἀποδεικνύον ὅτι αἱ τράπεζαι κινούνται μὲν βεβαίως δι' ἐξωτερικῆς ἐνεργείας, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀναγκαιῶς διὰ τῆς τῶν μυῶνων πίσεως. Ὁ ἡμέτερος Στροῦμβος κατ' ἀρχὰς καὶ ἐκεῖνος ἐχλεύασεν ἐν ἰδίᾳ πραγματείᾳ τὸ φαινόμενον τοῦτο, καὶ ἐξήγησεν αὐτὸ ὡς πίσεως ἀποτέλεσμα. Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα, καὶ ἀφ' οὗ ἐγνώσθη τοῦ Φαραδαῖου τὸ μηχανήμα, ἐν τῇ Φυσικῇ του ἀνεγνώρισεν ὅτι ἡπατήθη τοῦτο πρεσβεύσας. Ἐγὼ δ' ἐκ χιλιάδας ἐπαναληφθέντων πειραμάτων ἐπιμένω λέγων ὅτι, ὅσον καὶ ἂν ὑπὸ τινων δυσπιστεῖται, ἢ τράπεζα ὅμως κινεῖται· *e pur si muove*.

Μία τῶν αἰτιῶν τῆς ἀνενδότου ταύτης ἀρνήσεως φαινομένου οὕτως εὐξελέγκτου καὶ ἀναμφισβήτητου ἐστὶ σύγχυσις ἰδεῶν, καθ' ὅσον οἱ μὲν ἀρνοῦνται ὅτι οἱ ἄλλοι, ἢ κἀν πλεῖστοι τῶν ἄλλων δὲν δῶσχυρίζονται, τὴν αὐτόματον κίνησιν, ἥτοι τὴν αἰτίαν ὁμοῦ μετὰ τοῦ φαινομένου, ἐν ᾧ οὗτοι, δηλαδή οἱ ἀπροκατάληπτοι μετὰ αὐτῶν, ὑπὲρ τῆς βεβαιότητος τοῦ φαινομένου μόνον διατείνονται, περὶ τῆς αἰτίας τὸ πολὺ εἰς ὑποθέσεις περιοριζόμενοι, καὶ δῶσχυρίζόμενοι, οὐχὶ ὅτι ἡ κίνησις ἐστὶν αὐτόματος, ἀλλὰ μόνον, ὡς ἕκαστος μὴ θέλων ν' αὐταπατάται εὐκόλως δύναται νὰ

πεισθή, ὅτι δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἐκουσίας ἢ ἀκουσίας πιέσεως τῶν μυῶνων.

Δὲν ἤξεύρω ἐξ ἰδίας πείρας ἂν ἐπίπαισις κρητίδος εἰς τὰς χεῖρας ἢ τὴν τράπεζαν (Σ. 113) κωλύῃ καὶ κατὰ πόσον ταύτης τὴν κίνησιν, καὶ ἐν περιπτώσει καθ' ἣν τοῦτο οὕτως ἔχει, ἀγνοῶ τὴν αἰτίαν. Ἀλλ' ἐν τῇ *Κλειῷ* (1885, Σ. 22) ἤδη εἶπον ὅτι καλυφθεῖσαν τὴν τράπεζαν ὑπ' ἐλαφροῦ ὑφάσματος εἶδον οὐχ ἴστων στρεφόμενῃ, οὔτε ὑπὸ τῆς φαντασίας ἀπατηθεῖς, οὔτε ὑπ' ἐμπειρῶν καὶ ἐπιτηδείων ἀπαταιῶνων, ὡς ἐκλαμβάνει ὁ συγγραφεὺς (Προσημ.), ἀλλ' αὐτὸς μετέχων τοῦ πειράματος καὶ δίδων αὐτῷ πᾶσαν τὴν προσοχὴν μου. Ἄλλως παιδαριῶδες θὰ ἦτον καὶ δὲν θὰ ἤξιζε τὸν κόπον νὰ κατατρίβω καιρὸν περὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἐν γένει, κατ' ἐμὲ καὶ, ὅτι δὲν ἐδυνήθη ἢ δὲν ἠθέλησέ τις νὰ ἐξακριβώσῃ δικαιούται νὰ τὸ θεωρῇ ὡς ἀναπόδεικτον δι' αὐτὸν καὶ ἀμφίβολον, οὐχ ὅμως καὶ ὡς βεβαίαν ἀπόβροϊαν πλάνης τῶν ἄλλων ἢ τῆς φαντασίας αὐτῶν (Προσημ.). Οἱ εὐφανταστότεροι τῶν ποιητῶν θὰ ἦσαν τότε οἱ πρῶτοι πνευματισταί.

Οὐδὲ κατ' ἐλάχιστόν ἐστιν ἀκριβὲς (Σ. 98, σημ.) ὅτι

Εἰκ. 2. Ὁ Βελλίνης προσδεδεμένος εἰς ἔδραν.

β'. ὡς πιθανότητος στοιχεῖα ἔχοντα, ἄλλα τινὰ τῶν φαινομένων, ὧν ἐγὼ μὲν αὐτὸς μάρτυς δὲν ἐγενόμην, ἀλλὰ περὶ ὧν ἤκουσα ὑπὸ περιστάσεις ὧν ὁ συνδυασμός, καὶ παρ' ἀτόμων ὧν ὁ χαρακτήρ σπουδαίας μοι παρεῖχον ἐγγυήσεις.

γ'. Ἀλλὰ δὲ καὶ πλεῖστα πειράματα εἰς ἃ παρευρέθη, καίτοι ὑπὸ πολλῶν θαυμαζόμενα, δὲν μὲ διέφυγον ὄντα ἀγυρτικά καὶ ταχυδακτυλουργικά!

Εἰκ. 1. Χεῖρες δεδεμέναι καὶ ἐσφραγισμέναι.

δ'. Περὶ πολλῶν δέ, ὧν δὲν εὐρέθη ἐν εἰς θέσιν νὰ ἐλέγξω τὴν ἀλήθειαν ἢ τὸ ψεῦδος, ἔμεινα ἐφεκτικός, μὴ φρονῶν ὅτι δικαιούμαι οὔτε νὰ παραδεχθῶ αὐτά, ἀφ' οὗ δὲν τὰ ἐξήλεγξα, οὐδὲ νὰ τ' ἀρνηθῶ διὰ μόνον τὸν λόγον, ὅτι δὲν τὰ ἐμελέτησα ἢ δὲν τὰ ἐννοῶ.

Μεταξὺ τῶν τῆς πρώτης κατηγορίας φαινομένων εἰσι καὶ τινὰ, ἃ εἶδον ἐκτελούμενα, μεταξὺ τῶν τῆς δευτέρας, ἃ ἤκουσα διηγούμενα ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ Home. Ἀν αὐτὸν δικαίως ἢ ἀδίκως κατεδίωξεν ὁ ὄχλος τῆς Φλωρεντίας (Σ. 93. 99), ἐν ᾧ καὶ μετὰ τὴν καταδίωξιν ταύτην ἐξηκολούθησεν ὑπὸ πλείστον πιστευόμενος καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν Γαλλίᾳ, τὸ ἀγνοῶ, καὶ μοὶ εἶναι ἀδιάφορον. Πρὸ διετίας μοὶ ἔλεγεν ἡ κόμησσα Ὁρλώφ ὅτι ὁ Home εἶχεν ἐπ' ἐσχάτων καταντήσῃ, ὡς ἐκ τῶν πειραμάτων εἰς ἃ ἐπεδίδετο, εἰς ἐντελῆ νευρικήν ἐξάντησιν, ὥστε ἴδυνάται νὰ περιπατήσῃ μὴ στηριζόμενος ὑπὸ δύο

ἀνθρώπων. Ἀλλὰ καὶ αὐτόχρονα ἀγύρτην ἂν τὸν ὑποθέσωμεν, ἢ ἀγυρτεία του οὐδὲν ἦν πρὸς ἐμέ, διότι τὰ σκεύη, ἃ εἶδον ἐν Παρίσις (*Κλειῷ*, 1885, Σ. 23. 24) αἰωρούμενα ἢ αὐτῷ προσερχόμενα δὲν ἦσαν „ἐν αἰδοῦσαις μὲ πάσας τὰς ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ πειράματος εὐνοϊκὰς συνθήκας“ (Φουστ. Σ. 99), ἀλλ' ἐξ ἐναντίας τοιαῦται, ὥστε οὐδ' ἔχνος ἀμφιβολίας περὶ τῆς γνησιότητος τῶν πειραμάτων ἐπέτρεπον.

Εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν ἐπιμένοντάτων καὶ ὅσα ἤκουσα περὶ τῆς ἀρσεως αὐτοῦ τοῦ Home εἰς τὰ ὕψη (*Κλ.*, 1885, Σ. 40), ἀποκρούων τὴν πάντῃ ἀνυπόστατον ἐξήγησιν (Φ. Σ. 98), ὅτι ἡ

Εἰκ. 3. Ἀπαλλαγὴ αὐτοῦ ἀνευ βλάβης τῶν ἐσφραγισμένων.

ποῦσά μοι κυρία ἦν ὑστερική, ἴτοι βλέπουσα ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἢ διηγούμενη ὅτι δὲν εἶδεν, ἢ ὅτι „πονηρῶς εὐφυολογοῦσα ἐψεύδετο.“ Ἡ χήρα τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν ἦν μία τῶν σεβαστοτάτων κυριῶν τῶν Παρισίων, ἀπολαύουσα γενικῆς ὑπολήψεως, ὑγιᾶς τὸ τε σῶμα καὶ τὸν νοῦν, καὶ οὐχὶ οὕτω χυδαίως ἀνατροφῆς, ὥστε, κατὰ πρῶτον συναντώσά με ἐν τῇ κοινωνίᾳ, νὰ μ' εἰπῇ βάνανσα ψεύδη, ἐκλαμβάνουσα ὅτι εὐφυολογεῖ. Περιεργότατον δ' ὅτι, χωρὶς νὰ ἤξεύρῃ ἂν

ΔΙΑΝΟΜΗ ΚΑΙ ΒΡΩΣΙΣ ΤΩΝ ΛΑΦΥΡΩΝ.

Εἰκὼν τοῦ Μουρίλλου.

καὶ τίνα εἶχον μετὰ τοῦ Home συνδιάλεξιν, συνέπιπτε νὰ ἐφεύρη καὶ μοὶ διηγηθῇ ἀκριβῶς καὶ μετ' ὅλων τῶν λεπτομερειῶν του τὸ αὐτὸ ψεῦδος, ὃ ἐκεῖνος μοὶ διηγήθη. Τοῦτο ἀληθῶς θὰ ᾔην πάντων τῶν θαυμάτων τὸ θαυμαστότερον.

Δὲν πρέπει δὲ νὰ παραλείψω ὅτι κατ' αὐτὰς ἔτι ἀνὴρ σπουδαῖος καὶ ἥμισυ ὑστερικὸς μ' ἐβεβαίον ὅτι ἐγνώρισεν ἄνθρωπον ὅστις, ὅτε διετέλει ἐν ὑπνοβατικῇ καταστάσει, ἠωρεῖτο πολλάκις εἰς τὸν ἀέρα. Ἐπειδὴ ὅμως οὔτε τὸ φαινόμενον αὐτὸς εἶδον, οὔτε εἰς τὰ περὶ ὑπνωτισμοῦ συνέπεσε ποτε νὰ ἐγκύψω, κατατάττω τὴν διαβεβαίωσιν ταύτην εἰς τὴν τελευταίαν, τὴν τῶν ἀμφιβόλων κατηγορίαν, παρατηρῶν μόνον ὅτι ἂν εὐρεθῇ ἐχομένη ἀληθείας, ὡς φαίνεται ἐγγυώμενος ὁ χαρακτήρ τοῦ διηγηθέντος, εἰς τοὺς τὸν ὑπνωτισμὸν ἰδίᾳ σπουδάσαντας θέλει ἀνήκει νὰ μᾶς σαφηνίσωσι πῶς συνέβαινε νὰ αἴρεται εἰς τὸν ἀέρα ὁ Home.

Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν τάττω καὶ τὰ πειράματα εὐρέσεως ἀντικειμένων καὶ ἀριθμῶν, τὰ γενόμενα παρουσία μου ὑπὸ διαφόρων καὶ μάλιστα τοῦ Κουμβερλάνδ δι' ἐπισημοτάτων ἀτόμων, ἐν οἷς ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν [Ἀσφέλδ, ὁ πρῶτος ὑπασπιστὴς τοῦ Αὐτοκράτορος, πρίγκηψ Ρατζίβιλλ, καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ αὐτός. Εἰς τὰς περὶ τῶν φαινομένων τούτων ἐξηγήσεις τοῦ Κουμβερλάνδ (Φ. Σ. 115) ἐλαχίστην ἀποδίδω σπουδαιότητα, οὐχὶ πλείονα ἢ ὅσην θ' ἀπέδιδον εἰς ἕκαστον μὴ ἐπαγγελλόμενον τὸν φιλόσοφον, ὅστις δέ, ἐπειδὴ αἰσθάνεται, ἐνθυμεῖται, φαντάζεται, ἀξιοῖ νὰ μοὶ ἐξηγήσῃ φυσιολογικῶς τί ἐστὶν αἰσθησις, μνήμη ἢ φαντασία.

Τόσῳ δ' ἐφεκτικὸς εἰμι ἐπὶ τῶν παραδόξων καὶ μέχρι πρὸ μικροῦ ἀγνώστων τούτων φαινομένων, καὶ τόσον ὀλίγον προθύμος νὰ πιστεύω τὰ μὴ ἀμφιβολίας ἀνώτερα, ὥστε εἰς τὴν τετάρτην κατηγορίαν τῶν εἰς δισταγμοὺς ἐμβαλλόντων με εἶχον κατατάξει καὶ τὰ πειράματα, περὶ ὧν ἐμνημόνευσα ἐν τῷ Ἀπόλλωνι τοῦ Πειραιῶς (1885, Σ. 354), εἰ καὶ εἶδον αὐτὰ ὑπὸ οἰωνοῦς σχεδὸν πάντα δισταγμὸν ἀποκλείοντας. Ὁ Μεσάζων, ὡς ἐκεῖ εἶπον, εἶχε στερεῶς προσδεθῇ εἰς ἔδραν, καὶ ὅμως μετ' ὀλίγον εἰς τὰ δεσμά του εὐρέθησαν ἐμπεπαρμένα (!) δακτυλίδια δοθέντα ὑπὸ τῆς ὁμηγύρεως, ἡ αὐτὸς ἀνέστη, λυθεὶς τῶν δεσμῶν.

Εἰς τὸ πείραμα τοῦτο θὰ ἐνδιατρίψω ὀλίγον μακρότερον, ἵνα καταδείξω πῶς γίνονται πολλάκις καὶ τίνα βαρύτητα ἔχουσιν αἱ περὶ τῶν τοιούτων κρίσεις. Ἐννοεῖται, ὅτι αὐτὸ ἀμέσως ὑπὸ τινων καταγγέλλεται ὡς ταχυδακτυλογράφημα. Ἐν τῷ γερμανικῷ περιοδικῷ Gartenlaube (XXXIII, 3. Σ. 43) ἐκτίθεται ὁ τρόπος, καθ' ὃν Bellini τις ἐλέγχει τὴν ἀγυρτίαν ταύτην. Εἰς τὴν ἔδραν καθήμενος ὁ ἴδιος, προσηλοῦται, ὡς φαίνεται ἐν Εἰκόνι 1. Αἱ χεῖρες αὐτοῦ εἰσι δεδεμέναι ὀπίσω τῶν νώτων του, ὡς ἐν Εἰκόνι 2· ἀλλὰ

μετ' ὀλίγον, ὑπὸ τὸ παραπέτασμα το κρύπτον αὐτὸν ἐγείρεται λυτὸς καὶ ἐλεύθερος, ὡς ἐν Εἰκόνι 3.

Ἴδού δὲ τίνα δίδει ἐξηγήσιν. Ὅταν τὸν δέσωσι, λέγει, ἐντείνει τοὺς μυῶνας τῶν χειρῶν του, ὥστε αἱ χεῖρες ὀγκοῦνται· μετὰ ταῦτα δὲ χαλαρῶν αὐτούς, καθίστησι τὰς χεῖρας τόσῳ λεπτοτέρας, ὥστε δύναται ν' ἀποσυρθῶσι τῶν ἐπὶ τῶν ἐξογκωθεισῶν περιδεθέντων σχοινίων, καὶ τούτου ἀπαξ γενομένου, τὰ λοιπὰ πάντα δὲν ἔχουσι δυσκολίαν.

Ἄλλ' ὅστις μόνον ἔχει χεῖρας δύναται νὰ εἰπῇ ἂν κατὰ τὸν ἄρμον τῆς χειρὸς καὶ τοὺς βραχίονας ὑπάρχωσι μυῶνες τοιοῦτοι, ὥστε ἡ διαφορὰ τῆς διαστολῆς καὶ συστολῆς αὐτῶν, νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν χεῖρα νὰ ἐξέλθῃ τῶν δεσμῶν αὐτῆς, ὅπερ θὰ ᾔην πολὺτιμος ἰδιότης διὰ τοὺς ἐν φυλακαῖς δεσμίους.

Τὸ ὅλως φαντασιῶδες τῆς τοιαύτης ἐρμηνείας συνορῶν καὶ αὐτὸς ὁ Βελλίνης, προστίθῃσι καὶ ἄλλην, δευτέραν διὰ τοὺς ὀξυδερκεστέρους, ὅτι ἔχει ὀπίσω του κεκρυμμένην ψαλίδαν, δι' ἧς τέμνει τὰ δεσμά του, καὶ ἔπειτα κρύπτει ἐπιτηδεῖως τὰ τετμημένα ἄκρα.

Τὸν κύριον τοῦτον εἶδον εἰς τὸ θεάτρον, ὅπου τὰς πνευματιστικὰς ἐξηγήσεις του ἔδιδεν εἰς τὸ δημόσιον ἐπὶ εἰσιτηρίοις. Τὴν πρώτην τῶν δῶν ἐρμηνειῶν ἔκρινεν ὁ ἴδιος τότε ὀρθότερον ν' ἀποσιωπήσῃ. Ἐπέδειξεν ὅμως τὴν δευτέραν, ἣν καὶ ὡς μόνην παρέστησεν. Αἱ χεῖρές του εἶχον δεθῇ δι' ὑφάσματος, ὡς φαίνεται καὶ ἐν τῇ εἰκόνι 2, καὶ τοῦτο ἔκοψε διὰ ψαλίδος παρὰ τῷ ἄρμῳ τῆς μιᾶς χειρὸς, τὰ δὲ κοπέντα ἄκρα ἔκρυψεν ἐπιτεχνῶς ἐντὸς τῶν πτυχῶν τοῦ ὑφάσματος, καὶ οὕτω μετὰ ταῦτα ἡ μία χεὶρ ἔλυσε τὴν ἄλλην καὶ τὰ λοιπὰ μέλη.

Τοῦτό ἐστιν εὐνοητότατον, καὶ μόνον παράδοξον πῶς ὑφίστανται ἄνθρωποι ἱκανῶς εὐήθεις, ὥστε ν' ἀπατῶνται ὑπὸ τόσον ἀπλῶν τεχνασμάτων.

Ἄλλ' ἐγὼ τὸ αὐτὸ πείραμα εἶδον δις, ἢ μάλλον τρίς, καὶ αἱ χεῖρες δὲν ἐδέοντο δι' ὑφάσματος ἔχοντος πτυχάς, εἰς αἷς νὰ κρύπτονται τὰ τμηθέντα ἄκρα, ἀλλ' ἀπλῶς διὰ θώμυγρος (σπάγγου). Ἐδεσα δ' ἐγὼ αὐτὸς δι' ἰδιαιτέρου τεμαχίου ἐκάστην τῶν χειρῶν, ἕκαστον τῶν βραχιόνων, ἕκαστον τῶν ποδῶν, καὶ τὸ σῶμα, καὶ τῶν τεμαχίων πάντων τούτων τὰ ἄκρα ἐσφράγισα διὰ βουλοκηρίου καὶ τῆς ἐμῆς σφραγίδος ἐπὶ τῆς ἔδρας, οὔσης τῆς πρώτης τυχούσης, ἣν ἐλάβομεν ἐκ τοῦ δωματίου καὶ καλῶς ἠρευνήσαμεν καὶ ἐγὼ καὶ οἱ μετ' ἐμοῦ, πάντες γνώριμοί μου. Ἦθελον νὰ ἰδῶ τὸν Βελλίνην, ἢ ἄλλον ταχυδακτυλογράφον δεθέντα ὑπὸ τὰς αὐτὰς περιστάσεις, καὶ ὅμως κατορθοῦντα νὰ λυθῇ, καὶ τότε προθύμως θὰ κατέταττον ὅσα εἶδον μετὰ τῶν τερατουργημάτων τῆς ἀγυρτείας· ἀλλ' οὐδ' ὡς βέβαια θέλω νὰ τὰ παραδεχθῶ, διότι δὲν ἐδοκίμασα καὶ αὐτὰ μετὰ τῶν ἐπαγγελλομένων τὴν ἀποκάλυψιν τῆς τερατουργίας.

(ἔπεται τὸ τέλος.)

ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΕΙΚΟΣΤΟΝ ΑΙΩΝΑ.

(συνέχεια).

Αὐτὴ εἶνε ἡ μία ὄψις.

Οὐχ ἥττον καταπληκτικὴ εἶνε ἡ ἄλλη. Τὴν ἔγραψεν ὁ πρό τινος τελευτήσας μέγας φαντασιολόγος, ὅστις ἐκαλεῖτο Οὐγκώ. Ἀφορᾷ δὲ τὴν τάξιν τοῦ κοινωνικοῦ καθεστώτος. Ἡ εἰκὼν εἶνε ὠραία, ὡς ὅλαι αἱ ἀφαιρέσεις τοῦ ποιητοῦ. Διὰ τῶν μελετητικῶν αὐτοῦ ὀφθαλμῶν, οὐδ' ὅμως ἀντὶ νὰ ἐνισχύουν θαμβοῦσιν αἱ διόπτραι τοῦ ἰδεώδους, βλέ-

πει τὴν Εὐρώπην κατ' ἀρχάς, ἐν τῷ εἰκοστῷ αἰῶνι, καὶ τὴν Ἀνθρωπότητα ἔπειτα ἐν τοῖς ἀκολούθοις, ἐν ἔθνος, ἕνα λαόν, μίαν οἰκογένειαν. Οὐδεὶς τῶν προγεγεννημένων φραγμῶν. Ἐνότης γλώσσης, ὁμοιότης νομίσματος, ταυτότης μέτρων, κοινότης μεσημβρινοῦ, ἰσότης κώδικος. Ἀντὶ παντὸς ἀγῶνος, ἡ παγκοσμία ἀδελφότης· ἀντὶ πάσης πίεσεως, τὸ ἀπόλυτον δίκαιον· ἀντὶ πάσης διοικήσεως, ἡ Ἐλευθερία.